

УДК 94(437.6)»1914/1918»:341.231

СЛОВАЦЬКЕ ПИТАННЯ ПІД ЧАС ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ: АВТОНОМІЯ ЧИ ЧЕХОСЛОВАКІЗМ?

Яна БЕРДАР (Ужгород, Україна)

Бердар Яна. Словацьке питання під час Великої війни: автономія чи чехословакізм?; 9 сторінок; кількість бібліографічних посилань – 19; мова українська.

***Резюме.** У статті розглядаються політичні умови для отримання словаками автономії, які надала Перша світова війна. Звертається увага на погляди та діяльність Томаша Масарика як однієї із основних політичних фігур чесько-словацької боротьби за створення власної держави. Акцент зроблено на діяльності чеських та словацьких емігрантів в Росії, Франції та США. Характеризуються умови прийняття Клівлендської та Піттсбургської угод, а також Мартинської декларації. Ілюструється поступовий перехід від ідеї «чеського та словацького народу» до впровадження в життя концепції чехословакізму. Аналізуються проблеми невідзначеності рівня політичної автономії словаків у майбутній Чехо-словацькій республіці.*

***Ключові слова:** Перша світова війна, Чехословаччина, словаки, чехи, автономія, Клівлендська угода, Піттсбургська угода, Мартинська декларація, Т. Масарик.*

Історична доля не була дуже прихильна до словацького народу. Процес формування національного світогляду гальмувався століттями перебування під владою Угорського королівства. Про початок усвідомлення своєї національної унікальності та боротьбу за самостійність ми можемо говорити тільки з ХІХ ст.

Національна ідентичність словаків почала формуватися в 1840-х роках завдяки діяльності священнослужителя Євангельської церкви Людовіта Штура, який помітив відмінності між словаками та чехами, але не в плані націоналістичної ворожості. У 1844 році Людовіт Штур говорив про словацьку мову як про ін-

струмент духовного об'єднання та пробудження націй. Перші мислителі словацького національного руху під впливом поета Яна Коллара відокремили концепцію нації від батьківщини, оскільки в угорців концепція нації будувалася на основі правлячої еліти. Заслуги у підвищенні рангу словацької мови мав і Мартін Хаттала, який займався дослідженням та вивченням слов'янських мов, підтримував контакти між науковими установами та слов'янськими народами, що викликало занепокоєння серед угорців. Словацька національна свідомість була основою словацького повстання під час Весни народів 1848 року проти угорської влади. Під час Весни народів також вперше з'явилася ідея створення чесько-словацької федерації як альтернативи угорському пануванню. Однак, помітних результатів досягнуто не було і, внаслідок посилення мадяризації в 70-их рр. XIX ст., словацькі діячі поступово усунулись від політичної активності [8].

Для будь-якої країни, що знаходиться у залежності чи підпорядкуванні від сильнішого гравця, рішучі політичні дії, а тим більше проголошення автономії чи самостійності, вимагають сприятливого геополітичного фону. Історія словацького народу майже увесь час характеризувалась приналежністю до іншої держави, а тому таким каталізатором та сприятливою умовою для активізації боротьби за незалежність виступила Велика війна.

Метою даної розвідки є огляд чесько-словацького зближення під час Першої світової війни як всередині Австро-Угорської імперії, так і серед чесько-словацьких емігрантів, а також спроба аналізу причин, які впливали на рівність цих народів у Першій Чехословацькій республіці.

Історіографія. Питання чесько-словацького зближення в XX ст. досліджувало багато іноземних вчених, серед яких варто виділити Л. Кабаду, Й. Голзера, Д. Ковача, Я. Рихліка, О. Подольця, Л. Контнера тощо. Важливою є також українська історіографія, зокрема напрацювання І. Боровця, М. Кріля, І. Шніцера, С. Віднянського тощо.

Виклад основного матеріалу. Навіть на завершальному етапі Великої війни словаки не були монолітні щодо поглядів на майбутнє. Австро-Угорська імперія ще не була приречена на по-

разку та розпад, що спричинило вичікувальну позицію словацьких політиків аж до останніх днів війни. Про незалежність мови не було навіть серед найбільш радикальних політичних течій. Максимумом політичних мрій було бажання автономії в межах Угорського королівства, або ж об'єднання в нову державу разом з чеським народом.

До речі, об'єднання з чехами все-таки виглядало найбільш багатообіцяючою ідеєю, однак словаки та чехи по-різному дивились на умови майбутнього співжиття. Зокрема, для словаків це означало повну рівноправність словацького та чеського народів, не зважаючи на певне відставання словацьких земель від Чехії у економіці, території, військовому потенціалі та навіть культурному надбанні. Погляд на роль чехів у можливій спільній державі чудово ілюструють погляди Томаш Масарика в газеті «Нова Європа»: «...чеський народ має повне історичне право на самостійність чеських земель... Окрім цього, він має природне та історичне право на приєднання Словаччини, що брутально використовувалась угорцями...» [6, с. 149–150]. Таким чином, Томаш Масарик ілюструє, що чехи самі мають право замінити угорців і вирішувати долю Словаччини.

Сам же Томаш Масарик відіграв у процесах утворення майбутньої держави одну з провідних роль. Виступаючи не тільки теоретиком, але й практиком, від початку війни Томаш Масарик нав'язав контакт з найвпливовішими кола Європи та Америки, співпрацюючи з цими угрупованнями – як політично, так і з точки зору спецслужб. Разом з тим Томаш Масарик відкидав російський панславізм, покладаючи надії на допомогу в боротьбі за створення Чехословаччини на Францію, Велику Британію та Сполучені Штати Америки, які хоч і були нейтральними до війни до аж квітня 1917 року [1, с. 195].

Звісно, ідея об'єднання двох народів, що тривалий час жили під владою корони Св. Стефана, була неможлива до реалізації без підтримки з боку обидвох сторін. Зі словацького боку таким представником виступив Мілан Растислав Штефанік – астроном, політик та військовий. Він вважав, що об'єднання двох народів в єдине політичне, економічне та культурне ціле буде найкращим

варіантом вирішення словацького питання [19, с. 110]. В грудні 1915 р. він домовився з Едвардом Бенешом, видним чеським державним та політичним діячем, який вже з вересня того року перебував в еміграції, про спільні дії, направлені на створення самостійної чехословацької держави.

У березні 1915 р. у Празі було створено таємний комітет, метою якого була координація таємних контактів з чеськими політичними емігрантами: Пршемислом Шамалем, Едвардом Бенешом, активістом чеського «Сокола» Йозефом Шайнером, а також з Карелем Крамаржем і Алоїсом Рашіном. Проте його намагання залучити еміграцію до боротьби за незалежність чеського і словацького народів залишилася непоміченою. На це були об'єктивні причини: було важко під час війни отримати паспорт, а ще важче вижити за кордоном [1, с. 167].

Активна робота з вирішення словацького питання велась і за кордоном. Концепція чехословакізму поступово набирає сили. Одним із важливих центрів консолідації емігрантів була Національна рада чесько-словацьких громад, заснована 1915 р. в Парижі. У листопаді того ж року там був заснований також Чеський закордонний комітет, що в своєму маніфесті заявляв про підтримку Антанти і боротьбу за створення самостійної чехословацької держави. У 1916 р. він був перейменований на Чехословацьку національну раду (ЧСНР), у керма якої стали Томаш Масарик, Йозеф Дюріх, Мілан Штафанік та Едвард Бенеш. Спочатку її функції обмежувались встановленням дипломатичних зв'язків, збором інформації та антиавстрійською пропагандою, надалі ж до цього переліку додалась вербовка військовополонених та емігрантів для господарської роботи.

Для боротьби чеської та словацької еміграції за майбутню автономію чи незалежність важливим центром була Російська імперія, зокрема Спілка чехословацьких товариств у Росії, що повстала у березні 1915 р. Одним із головних програмних документів цієї спілки виступив Київський протокол від липня 1916 р. Підписантами були Й. Дюріх, М. Штефанік, представники Союзу чесько-словацьких спільнот в Росії В. Вондрак і Я. Вольф, а також Г. Кошик (делегат від Словацької ліги в Аме-

риці). Його текст дублював ідею про єдність чеського та словацького народів.

Натомість метою київської наради словацького представництва Спілки чехословацьких товариств, яка відбулась 19 жовтня 1916 р., було вироблення власного погляду на концепцію чехословакізму, який би чітко визначив право на вільність та культурний саморозвиток словацького народу [11, с. 156]. Головним документом, що підсумовував ідеї наради, була програмна заява «Наша ціль». В травні ж 1917 р. в Росії був відкритий окремий філіал Чехословацької національної ради.

Певний час Томаш Масарик навіть схилився до ідеї Крамаржа про створення чеської держави під владою російського імператора. Однак він оцінював цей проект доволі прагматично – важко було передбачити військову та економічну могутність Росії на кінець війни, оскільки в 1914 р. складно було оцінити тривалість та розмах бойових дій. Згідно з планом Томаша Масарика, послаблення Габсбургів та Берліна призвело б до створення потужної у військовому плані Чеської держави, що була б економічно та зовнішньополітично пов'язана з Російською імперією. Цікаво, що Міністерство закордонних справ Російської імперії в цей час обмірковувало концепцію триєдиної монархії. 3 квітня 1915 року Сватковський в телеграмі в МЗС Росії цитує Масарика, який за проханням Крамаржа, не намагатиметься протидіяти плану Слов'янської імперії під владою Петербурга. Сам же Масарик уважно спостерігав за політичними змінами, зважував ситуацію та заводив нові знайомства [12, с. 188]. З боку влади увага до російських чехів та словаків також приділялась. Зокрема, це може пояснюватись хоча б бажанням створення власного військового формування, оскільки тут до 1917 р. знаходилося близько 250 тис. військовополонених чехів і словаків [15, с. 144].

Російський уряд не був проти мобілізації цих полонених, оскільки планував використати їх у ході боротьби з Австро-Угорщиною. Таким чином, за сприяння Т. Масарика, було сформовано окремий чехословацький корпус чисельністю близько 30 тис. солдат. Однак це була тільки невелика частина розпорошеного чехословацького війська, оскільки станом на 1918 р. за межами

чеських і словацьких земель загалом воювало 128 тис. солдатів, що перебували під командуванням Росії, Франції та Італії [13, с. 76].

Однак, чи не найважливішим центром словацької та чеської еміграції були США. Певним чином це пояснюється потужною діаспорою, адже, як зазначає М. Кріль, напередодні Великої війни в США та Канаді мешкало понад 620 тис. словаків [11, с. 153].

Активно діяли організації «Сокіл», Словацька ліга Америки, Перший Католицький Словацький Союз тощо. Для консолідації словаків, посилення патріотичного піднесення та антигабсбурзької пропаганди видавались газети «Словацький щоденник» та «Єдність».

Оскільки на території самої Словаччини умови для боротьби за незалежність чи хоча б автономію були вкрай несприятливі, словацька діаспора в США вирішила взяти справу в свої руки. 10 вересня 1914 р. Словацька ліга Америки опублікувала меморандум, в якому публічно це проголосила. Цей меморандум містив дві основні вимоги: повне рівноправ'я для всіх народів (в тому числі і для словаків), а також повне самоуправління і свобода вибору розвитку політики, культури та економіки [16, с. 57].

У грудні ж 1914 р. Словацька ліга у США опублікувала меморандум, у якому проголосили гасло «Геть від мадярів!». Він передбачав автономність словаків, але в контексті утворення єдиної держави з чехами. Ймовірно, словацькі політики зрозуміли, що в теперішній ситуації об'єднання з кимось – єдиний шлях вибороти хоч якусь автономію. «Шлюб» із чехами видавався набагато перспективнішим, аніж подальше співіснування з угорцями.

Не треба недооцінювати і вклад самого Т. Масарика в налагоджуванні співпраці між чеським та словацьким емігрантством. Зокрема, за його сприяння в жовтні 1915 р. була підписана Клівлендська угода. Підписантами ж виступили Чеське національне об'єднання та Словацька ліга в Америці. Угодою передбачалось створення федеративної держави, в якій Словаччина матиме автономію, а також свій сейм, свободу у власній фінансовій та культурній політиці, державному управлінні, а словацька мова отримує статус державної.

Що важливо – тут чітко прописувалось, що чеський та словацький народ об'єднуються на федеративних засадах. Однак, це був радше маніфест, обмін думками та привселюдне висловлення бажання вирватись з-під влади Австро-Угорщини.

Сам же Масарик мав на той час дещо інші погляди, а термін «Чехословаччина» ще не був остаточно прийнятим. Зокрема, в своїй статті «Майбутній статус Богемії» в лондонському журналі «Нова Європа» за 1917 р. він розмірковував над проблемою термінології. Він доводить, що «чехо-словак» або «чехословак» – доволі поширене слово, яке однак не сприймається радикальними словаками. Масарик вважає словаків частиною чеської нації, але пропонує наступний варіант: «Найкращою назвою для країни, що буде складатись із чехів, словаків та неслов'янської меншини, буде Богемія» [7].

Однак вже невдовзі, після переговорів із представниками словацької діаспори, він зауважив, що це не задовольнить національні прагнення словаків. На момент утворення держави в 1918 році він був уже рішуче за введення такої назви держави, що складатиметься з двох частин і репрезентуватиме титульні народи: Чехословаччина або ж Чехо-Словаччина.

Звісно, що розвиток цих ідей набув розмаху і в Австро-Угорщині. Чехо-словацька ідея з'явилася в Габсбурзькій монархії в лавах чеських депутатів у Віденському рейхсраті наприкінці весни 1917 року. 30 травня 1917 року чеський парламентський клуб оголосив прокламацію, в якій вимагав створення третього рівноправного суб'єкта у постульованій Австро-Угорській федерації, яка мала створити чеський та словацький народ. Проте лише внутрішній розпад Австро-Угорщини спричинив активізацію політичної діяльності словацького суспільства. На перший план виступили прихильники чехословацької орієнтації: Мілан Годжа, Вавро Шробар, Павол Блахо, Антон Штефанек, які прищеплювали словакам почуття національної спільності з Чехією, хоча до серпня 1918 р. Словацька національна партія сподівалася відновити Матицю Словацьку, словацькі гімназії та автономія Словаччини взагалі [1, с. 171].

Каталізатором вирішення словацького питання стала очевидність програшу Австро-Угорської імперії. Важливою подією

було прийняття «Трикралової декларації» 6 січня 1918 р. в Празі. Згідно з нею, чехи, як і інші нації, мали право на самовизначення, і, в якості реалізації цього права, могли створити незалежну чехословацьку державу [4, с. 103]. «Зеленим світлом» цій ініціативі служив виступ президента США В. Вільсона. Його відомі «14 пунктів» декларували бачення на демократичну стабілізацію світового суспільства, серед яких для чехів та словаків найцікавішою видавалась остання теза, що стосувалась можливої автономії народів імперії Габсбургів.

Невдовзі, 1 травня 1918 р., на зборі робітників у Ліптовському Мікулаші ідея про створення чесько-словацької держави вже звучала цілком переконливо. Під кінець місяця католицький священник та один із лідерів правого крила словацької національної партії «Словенська людова страна» А. Глінка виголосив свою відому фразу: «тисячолітній шлюб з угорцями не вдався – мусимо розійтись» [17, с. 31].

Наступним кроком чесько-словацького зближення була Піттсбургська угода від 30-31 травня 1918 р., підписана представниками Словацької ліги в Америці, Союзу чеських католиків та Чеських національних зборів. На думку Ю. Попа, ця угода не мала чітко прописаних умов майбутнього співжиття чеського та словацького народів у єдиній державі, а тому її скоріше варто розглядати як політичну декларацію, а не угоду [14, с. 36].

Наведена вище резолюція стала важливим аргументом для чехословацької акції. Вона також стимулювала інші політичні угруповання, особливо за кордоном, де вже кілька років демонструється підтримка чесько-словацької спільноти.

Всередині ж монархії відбувались спроби домовитись між собою. Зокрема, словацькі національні діячі Матуш Дула, Мілан Годжа та Корнел Стодола на рубежі вересня і жовтня 1918 р. вимагали від угорської влади широкої автономії Словаччини натомість обіцяючи поважати цілісність Угорщини, але їхня акція не мала успіху [5, с. 309].

Що цікаво, в цей час можемо спостерігати як словосполучення «чеський та словацький народ» (що звучало в підписаних емігрантами Клівлендській та Піттсбургській угодах) замінюється

на термін «чехословацький народ». Зокрема, це формулювання зустрічається у Вашингтонській декларації Т. Масарика від 13-16 жовтня 1918 р. Ймовірно, причиною такої зміни терміну було бажання чехів не допустити сепаратизму, адже становище майбутньої Чехословаччини виглядало поки що досить непевно. Інше пояснення – відразу розставити «крапки над «і» в питанні ролі чеського народу в новій країні.

24 жовтня 1918 року в Парижі було створено Тимчасовий Чехословацький уряд у вигнанні, в якому поряд із чехами Томашем Масариком та Едвардом Бенешом провідну роль грав словак Мілан Ратислав Штефанік. Про створення цього уряду було повідомлено очільників союзних країн. Тоді було встановлено, що в Чехословацькій республіці до вільних виборів законодавчу владу здійснюватимуть Тимчасові національні збори, завданням яких є прийняття конституції та обрання президента [5, с. 307].

28 жовтня 1918 р., на хвилі визнання Австро-Угорщиною права чехів та словаків на самостійність, Національний комітет у Празі вдався до рішучих дій, проголосивши незалежність Чехословаччини. Звернення було підписано 5 політиками, яких стали йменувати «мужі 28 жовтня»: чеський аграрій А. Швегла, націонал-демократ А. Рашин, соціал-демократ Ф. Соукуп, націонал-соціаліст І. Стршибрний, а також словацький аграрій В. Шробар. Юридичним закріпленням статусу Чехословаччини виступив підписаний ними же Закон «Про заснування самостійної Чехословацької держави» [2, с. 20].

Після проголошення незалежності в Празі діючим у країні Чехословацьким національним комітетом, політики обох народів створили однопалатні Тимчасові національні збори. Вони були створені шляхом розширення складу Чехословацької національної ради пропорційно кількості мандатів, отриманих від Державної Ради. До парламенту ввійшло 300 депутатів, серед яких 55 аграріїв, 53 соціал-демократи, 45 націонал-демократів, 40 реалістів, 29 націонал-соціалістів і 24 селян. Словацьким представникам було виділено 40 місць, але врешті-решт ними було зайнято 54 місця [5, с. 307–308].

Єдиним легітимним представником словаків стає Словацька народна рада, що було закріплено Мартинською декларацією від 30 жовтня 1918 р. Вона проголошувала союз чехів та словаків в рамках єдиної держави та припинення стосунків з Угорщиною [18, с. 219]. Слід зазначити, що Мартинська декларація також не окреслювала територіальні чи політичні умови співжиття з чехами, хоча варто згадати проект автономії Словаччини Еміла Стодоли [17, с. 31–32].

Активним діячем на користь створення Чехословащини був також вже згаданий А. Глінка. Сам політик згадував у 1934 р.: «державний переворот 1918 р. був найщасливішою хвилиною мого життя. З утворенням Чехословацької республіки здійснилися мої мрії та ожили надії народу» [18, с. 220]. Проте, хоч «політичний шлюб» з чехами явно більше влаштував словацьке суспільство ніж «тисячерічний шлюб» з Будапештом, курс Праги на створення єдиного чехословацького народу та унітарний устрій змусив А. Глінку знову і знову порушувати тему автономного статусу Словаччини.

Офіційно усі умови чесько-словацького співпроживання в новоствореній державі повинні були бути незабаром прописані в конституції, важливою складовою котрої мали також стати документи еміграційної співпраці – Клівлендська та Піттсбургська угоди. Проте, з мотивів забезпечення стабільності позиції країни в хиткому післявоєнному світі, було прийняте рішення про скасування цієї вимоги [10, с. 218].

Питання рівноправності чехів та словаків у новоствореній державі стояло навіть у самій назві. «Чехо-словаччина» (використання назв двох народів через дефіс) мала показувати рівність цих народів, в той час як «Чехословаччина» сприймалася як держава чехів з словацьким автономним «додатком». Прийнята 29 лютого 1920 року конституція узаконила централізм у питаннях державного устрою і назві. Побутують думки, що централізований чехословакізм бачився його адептами корисним і для словаків, адже зарахував їх до державотворчої нації. На нашу думку, словацькі землі значно поступалися в економічному, політичному та культурному потенціалі, а тому про справжню рівність у

залученні до державотворчих процесів говорити було складно. Розуміння того, що хоч Піттсбургська угода і була дещо проігнорована, але реальне вирівнювання народів буде справою не ментальною продемонстрував також один із лідерів Словацької народної партії. 23 січня 1920 р. на своєму виступі у парламенті Ф. Юріга заявив: «Більшість американських словаків дотримується думки, що Піттсбургська угода має бути з часом виконана. Ми не стверджуємо..., що вона має бути реалізована негайно. Добре усвідомлюємо, що сьогодні до цього не готові» [10, с. 219].

Однак, дані слова можна трактувати не тільки як прояв національної самокритичності, але і як підтримку тези єдиного чехословацького народу чи з ідеологічних міркувань, чи навіть через корисливі мотиви.

Про певну нерівність між словаками та чехами можна говорити і в культурному відношенні, адже Словаччина відчувала гостру нестачу словацьких шкіл та університетів, а також національних кадрів, що послаблювало її національне самовизначення. На нашу думку, не можна відкидати і фактор тривалого історичного досвіду чехів, які протягом довгого часу були важливим центром культури у Центральній Європі, а також серцем Священної німецької імперії. Досягнення словаків на цьому полі були дещо скромніші. Р. Чмель слушно вказує на найважливіші риси: «Словаччина була психологічно та політично більш консервативною, сільською, національною, релігійною, емоційною (на відміну від більш радикальних, міських, раціональних чехів)» [3, с. 19].

Можемо зробити висновок, що політика словацьких лідерів протягом Великої війни характеризувалась значною невпевненістю та обережністю. Вичікуючи до самого кінця війни, коли поразка Австро-Угорщини вже не викликала сумнівів, політичні амбіції словаків були доволі скромними – максимальною вимогою була автономія у складі Угорщини або Чехії. Значною була роль словацької та чеської еміграції в Парижі, США та Росії, де майбутні очільники двох народів обговорювали концепції співжиття у спільній державі. Ми бачимо поступовий перехід від ідеї рівності двох слов'янських народів до концепції чехословакізма, що трактувала чехів і словаків двома гілками одного народу, де-факто

затверджуючи політичне, економічне та культурне домінування Праги. Головними причинами цього, на нашу думку, було не тільки соціально-економічне та культурне переважання чеських земель над словацькими, але і значно більший історичний досвід націотворення серед чеської політичної інтелігенції. Однак в ключові моменти, коли підписувались офіційні документи, словацька політична еліта не стояла на своєму і поступилась. На нашу думку, частково це пояснюється усвідомленням необхідності потрапити під крило сильнішої держави, отримавши захист від Будапешту. Також однією з причин може бути їх політичні прорахунки та дипломатичні здібності самого Томаша Масарика. Нарешті, не можна виключати банальну причину особистісних інтересів та неофіційні домовленості, на яких словацьким політикам могли обіцяти певні дивіденди, якщо вони поступляться своїми правами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Baziur G. Kwestia Słowacka a polityka narodowościowa królestwa Węgier w latach 1848 – 1918. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne*. 2016. Vol. 50. S. 158–174.
2. Cabada L., Vodička K. Politický systém České republiky: Historie a současnost. Praga, Portál. 488 s.
3. Chmel R. Kwestia słowacka w XX wieku. Kalligram–Bratysława: Greg – Gliwice 2002. 576 s.
4. Holzer J., Hloušek V., Balik S. Politický systém českých zemí 1848–1989. Praha, 2007. 178 s.
5. Kościelak L. Historia Słowacji, Warszawa-Wrocław: Ossolineum, 2010. 487 s.
6. Masaryk T. Nova Evropa. Stanovisko slovanske. Brno: Doplnek, 1994. 193 s.
7. Masaryk T. The Future Status of Bohemia. *The New Europe*, Vol. II, No. 19. February 22, 1917. [Electronical source]. Access mode: https://en.wikisource.org/wiki/The_New_Europe/Volume_2/The_Future_Status_of_Bohemia
8. Prazak A. Kollarova myslenska slovanske vzajemnosti a Slovaci. [W]: *Slovanská vzájemnost, 1836 – 1936 : sborník prací k 100. výročí vydání rozpravy Jana Kollára o slovanské vzájemnosti* = La réciprocité slave,

- 1836 – 1936 : recueil des travaux publiés en mémoire du centenaire de l'édition de l'étude sur la réciprocité slave de Jan Kollár. Praha: Česka akademie věd a umění, 1938.
9. Rychlík J. Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992. Praha: Vyušehrad, 2012. 677 s.
 10. Боровець І. Піттсбурзька чесько-словацька декларація 1918 року: політичні та історіографічні інтерпретації. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2019. Вип. 28. С. 213–230.
 11. Кріль М. М. Історія Словаччини: навч. Посібник. Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2006. 264 с.
 12. Масарик Т. *Мировая революция*; пер. Н. Ф. Мельниковой-Папоушек. Прага, 1926–1927. в 2 т. [Т. 1]. 1926. 232 с.
 13. Моціяк П. Діяльність Чехословацької Національної ради у 1916–1918 рр. *Література та культура Полісся*. Ніжин, 2003. Вип. 23: Українсько-російські та білоруські мовно-літературні та культурні зв'язки. С. 74–77.
 14. Поп Ю. Словацьке питання в чеській політичній програмі в роки Першої світової війни. *Університет*. К., 2005. № 6. С. 25–39.
 15. Солнцева С. Военнопленные в России в 1917 г. (март–октябрь). *Вопросы истории*. 2002. № 1. С. 143–149.
 16. Чешско-словацкий (Чехословацкий) корпус. 1914–1920. Документы и материалы. Том 1. Чешско-словацкие воинские формирования в России. 1914–1917 гг. М., 2013. 1048 с.
 17. Шніцер І. Мартинська декларація 1918 р. та її місце і роль в історії словацького народу. *Ужгородські словацькі наукові читання: історія, культура, політика, право*. Науковий збірник. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2014. С. 30–37.
 18. Шніцер І. Політична діяльність Андрія Глінки на етапі становлення першої Чехословацької республіки (1918 – 1921 рр.). *Чехи і словаки в Україні: спільні сторінки історії та культури України, Чехії, Словаччини, збереження історичної пам'яті, культурної спадщини для нащадків*. Матеріали Міжнародного науково-інформаційного дискурсу, присвяченого 100-річчю утворення Першої Чехословацької Республіки, м. Ужгород, 25–26 червня 2018 року. Ужгород, 2018. С. 217–228.
 19. Шніцер І. Словацьке питання у роки Першої світової війни. *Народи світу і Велика війна 1914 – 1918 рр.: матеріали Всеукраїнської наукової конференції 3 – 4 квітня 2015 р.* Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. С. 108–115.

THE SLOVAK QUESTION DURING THE GREAT WAR: AUTONOMY OR CZECHOSLOVAKISM?

Yana BERDAR (Uzhhorod, Ukraine)

Summary. The political conditions for Slovak autonomy granted by The Great War are considered. Attention is drawn to the views and activities of Tomas Masaryk as one of the main political figures of the Czech-Slovak struggle for the creation of their own state. Emphasis is placed on the activities of Czech and Slovak emigrants in Russia, France and the United States. The terms of the Cleveland and Pittsburgh agreements, as well as the Martin Declaration, are described. The gradual transition from the idea of «Czech and Slovak people» to the implementation of the concept of Czechoslovakism is illustrated. The problems of uncertainty of the level of political autonomy of Slovaks in the future Czechoslovak Republic are analyzed.

Key words: The Great War, Czechoslovakia, Slovaks, Czechs, autonomy, Cleveland Agreement, Pittsburgh Agreement, Martin Declaration, T. Masaryk.